

ЮРИЙ НИКИТИН ФЕНЕРЪТ НА ДИОГЕН

Превод от руски: Мария Николова, 1974

chitanka.info

Напоследък във връзка със създаването на позитронния мозък в печата отново заговориха за роботите. За интелектуалните чудовища, които могат да покорят слабото човечество, да основат желязна раса, да завоеват цялата Земя и т.н. Изобщо всичко, което се пише в подобни случаи, особено когато трябва да се предложи занимателно неделно четиво и тиражът да се поддържа на нужното ниво.

Искам във връзка с това да разкажа за един действителен случай. Да, веднъж един робот се противопостави на човешкия авторитет. И това беше просто електронен мозък от средна категория.

* * *

Колкото повече приближаваше заседанието на комисията, толкова по-често в кулоарите се говореше за кандидатурата на контактърите. Кой ще представлява човечеството в Галактичния Съвет на Разумните Същества? Споменаваха големи учени и писатели, философи и спортисти, музиканти и артисти. Много знаменити хора има на Земята...

Ако за останалите имаше „за“ и „против“, кандидатурата на Игор Шведов беше безспорна.

Природата вероятно се беше уморила да разпределя равномерно талантите и затова бе отрупала Игор с всичките си дарове. Мнозина се възхищаваха на разностранните му дарби. Изключителен талант във физиката, той още като студент излезе с редица съвършено невероятни хипотези, които блестящо се потвърдиха през следващите години. Специалистите по точните науки постоянно го укоряваха, че се увлича от философия, психология, литература и други нематематични дисциплини. И най-сетне — той беше майстор на спорта по плуване и имаше два първи разряда по лека атлетика.

Два месеца преди изпращането на делегацията всички набелязани кандидати се събраха във фойето на Двореца на Съветите на Земята.

— Какви подаръци ще поднесем? — попита Шведов. По всичко изглеждаше, че единствен той не се тревожеше за резултатите от гласуването. — Не, наистина. Посланиците винаги поднасят дарове. Четете историята! Струва ли си да носим перфоленти — те си ги имат

достатъчно... Да носим ли както някога кожи от самури и златки? Или да вземем бъчвички с мед... Наскоро видях една такава шуба от самури! Ех, знаели са да живеят нашите прадеди!

Слушаха го с учтиви усмивки. Всеки си мислеше за нещо свое. Броят на контактърите беше ограничен. Дали ще бъде включен в заветната седморка?

— Чарлз Робертсън!!!

Прозвуча електричният глас на електронноизчислителната машина.

Младият астрофизик скочи бързо от стола. Кратка пауза и високоговорителят произнесе:

— Поздравяваме ви! Приет сте в отряда на контактърите.

Робертсън направи невероятна крачка, огледа с безсмислен поглед другарите си и като вихър излетя от залата. Бързаше да съобщи радостната новина на близките си.

— Таки Нишина!!!

Набит японец извърна бавно глава към командния пункт, откъдето се разнасяше гласът, и с достойнство се изправи.

— Поздравяваме ви! Приет сте в отряда на контактърите.

Нито едни мускул не трепна върху бледото лице на сина на Страната на изгряващото слънце. Той кимна учтиво с глава и отново седна в креслото. Вероятно и в случай на отказ пак би се държал тъй хладнокръвно.

— Олес Босенко!!!

Едър мускулест мъж с бродирана риза се изправи в дълбочината на залата. По широкото му лице бавно се разля тържествуваща усмивка. Той се опитваше да я прогони, но тя упорито се връщаше.

— Иван Кобилин!!!

— Семьон Строгов!!!

— Ив Сент Ено!!!

— Ростислав Новицки!!!

Контактърите се изправяха един след друг. Хората, които щяха да полетят към центъра на Галактиката, за да представят човечеството пред Галактичния Съвет... Пред стотиците обединени цивилизации!

Гласът замлъкна. Приятелите на Игор смутено се спогледаха. А Шведов?

Геннадий подскочи към пулта.

— Продължавай! — настоя той.

В гигантския механизъм не щракна нито едно реле.

— Изборът е свършен. Делегацията е съставена.

— А Шведов? Разгледа ли се кандидатурата на Шведов?

— Разгледа се.

— Е, и?

— Отхвърлена е.

— Отхвърлена?...

Ако събралите се научеха внезапно, че техните собствени котки са всъщност жители от други планети или че те самите са пришълци от Космоса, не биха били така зашеметени, както от тази вест. Да се отхвърли кандидатурата на Шведов!

Сред общата обърканост единствен Шведов запазваше спокойствие. Той внимателно прегледа цифровите данни на индикаторния панел и хладнокръвно заяви:

— Голем си знае работата...

Генадий се ядоса.

— Знае ли си я? Да имаше поне капчица ум!...

Шведов вдигна рамене, после погледна часовника си.

— Разбърбих се с вас. А няма кой да наглежда момчетата в лабораторията. Не се ядосвайте!

Блесна белозъбата му усмивка. Той излезе с широки крачки. Видяха през прозореца, как скочи в кремата си кола и как тя рязко потегли.

Генадий силно въздъхна. Той все още не можеше да дойде на себе си. Пък и всички бяха възбудени.

— Да не би роботът да се е разбунтувал? — предположи Верочка.

— Празни приказки! — уверено отхвърли Генадий. — Много е глупав. Той е прост механизъм, само електронен и при това не от най-висш тип. В нашия институт има по-свършени. Но не е изключено да има повреда...

Бригадата настройчици провери звено по звено основните вериги на мозъка. Всичко беше в ред! Главният инженер категорично отказа да измени програмата.

— Машината работи нормално — заяви той, — можете да проверите сами. Ще ви отговори правилно на който и да е въпрос.

Разбира се, в границите на собствените си знания.

— Но тук тя очевидно е преминала границите на собствените си знания!

— Изключено е — твърдо отвърна кибернетикът. — Наистина понякога се случват въпроси, които Мозъкът просто не е в състояние да реши. В такъв случай той винаги дава отговор: „Не мога да реша. Данните са малко“ или „Не мога да реша. Това е от компетенцията на човека“.

След седмица се събра комисията на Съвета. Щяха да утвърждават кандидатурите, които бяха минали през филтъра на Мозъка. Но заседанието този път се отклони малко от традиционната процедура. В дневния ред влизаше и делото на Шведов. Объркването на машината по-скоро дразнеше, отколкото тревожеше членовете на комисията, както и всички останали. Най-вероятното бе машината просто да е сгрешила. Е, че какво, като че ли хората не грешат. Или данните са били неправилни. Или не са били въведени както трябва. Че кой трезвомислещ ще се реши да отхвърли Шведов — едва ли не най-ярката личност на века!

Председателят на комисията натисна силно копчето на разговорната уредба на Мозъка. Пламна зелена лампичка.

— Обясни — каза председателят — на какво се основава твоето погрешно мнение, че Игор Шведов не може да представлява човечеството?

С някаква упорита нотка монотонният глас отвърна:

— Заключение е правилно.

Председателят нямаше опит да разговаря с машини. Вместо да обясни спокойно на работа, в какво е сгрешил, избухна и твърде високо каза:

— Заключение е невярно в основата си! Нашето мнение за Игор Шведов във всички случаи е свършено друго.

Електронният агрегат мълча няколко мига, след това пак тъй безстрастно произнесе:

— В такъв случай моля да измените програмата за нормите на човешката етика. Иначе подобни грешки ще се повтарят.

Членовете на комисията почувстваха, че има нещо нередно.

Председателят на комисията запита малко неуверено:

— Какво значение имат тук нормите на етиката?

— Кандидатите за контактъори трябва да отговарят на всички изисквания — отвърна роботът, — а Игор Шведов не издържа най-главния изпит. Той не е толерантен!

— Не е толерантен?... — повтори объркан председателят. — Виж ти! Да... а... а... Сериозно обвинение. Ти разполагаш ли с някакви сведения?

— Да — отговори роботът. — Разполагам с данни за Игор Шведов от втората седмица на неговия живот в утробния период, та чак до днес.

— В какво се изразява нетолерантността на Шведов?

— В дреболии главно. Но достатъчно чести, за да тревожат. Още повече, че той е кандидат за контактъор. Шведов нерядко проявява нетърпимост към чуждия вкус само защото се различава от неговия собствен. На мен не ми харесва, следователно е лошо — такъв е критерият на Шведов...

— Но той има безупречен вкус! — викна Генадий.

Роботът хладно отсече:

— Никой човек не може да се издигне над човечеството. Ако това не е така, моля да ме препрограмирате.

— Продължавай — каза председателят.

— Борбата на мнения, борбата на вкусове ще съществува винаги в развиващото се общество. Но само като съревнование и като се уважава чуждото схващане. Никакъв гений няма право да натрапва своите вкусове на другите. Той може само да ги защитава, да търси привърженици. Ето един пример: Шведов, какво казахте на Артемиев миналата година на дванадесети декември?

Шведов вдигна рамене. Само електронна машина беше в състояние да запомни какво е правил през този или онзи ден преди цяла година.

— Вие — продължаваше да гърми роботът — му казахте: „Или обръсни глупавата си брада, или няма да те допусна до изпит!“

Шведов скочи. Червени петна избиха по лицето му.

— Но брадата му наистина беше глупашка — яростно протестира той. — Артемиев разбра това и след месец сам я обръсна!

— Вярно — потвърди роботът. — Така стана. Но през оня ден той си отиде оскърбен. А нима вие не го смятахте за най-талантливия от младите екзотермисти?

— Аз и сега мисля така — потвърди Шведов.

— Тогава защо съдехте за него не според таланта му, а по декоративната брадичка?

За пръв път Шведов замълча.

— Основата на простащината — продължи роботът — е неосъзнатата увереност, че само твоите възгледи са правилни. В историята на човечеството вече е имало случаи, когато индивидуалните заблуждения са се превръщали в колективни. Сецате се вероятно, че имам предвид шовинизма, расизма и даже фашизма. „Ние сме най-добрите от всички и всички са длъжни да ни се подчиняват и да правят това, което искаме ние.“ Всички помнят ужасите, които тези явления са донасяли на човечеството, затова не бива да подминаваме даже и най-микроскопичните прояви на нетолерантност.

В залата настъпи мъртва тишина. А звукът, равномерен и мощен, продължаваше да ечи:

— Затова, като взех предвид човешките закони, аз отхвърлих кандидатурата на Шведов. В Галактичния съвет ще ни се наложи да имаме работа с най-различни мислещи раси. Техният лик, начинът им на мислене, жизнените им цели може да ни се сторят — и вероятно ще ни се сторят — странни и чужди. Но ние сме длъжни да уважаваме чуждите мнения и да не натрапваме своите. И да се подчиняваме на Съвета дори ако начело стои, да речем, мислещ паяк...

— Глупости — каза Геннадий високо, — разумните същества могат да бъдат само човекоподобни.

— Тъй да бъде. Но ако председателят на Съвета има примерно рижа брадичка? Като Артемиев?

— Това е съвсем друго нещо — викна Геннадий.

— Да приемем, че е така. Аз не твърдя, че Шведов ще започне да налага някакви нездравни възгледи. За щастие тези тежки болести на растежа на човечеството са останали завинаги в миналото. Но Шведов е предразположен към нетолерантност! И ние нямаме право да рискуваме. Към звездите ще полети друг човек!

* * *

Сега аз спокойно чета прогнозите за възможното надмощие на роботите. Че какво? Напълно е възможно. Прецедент вече имаше!

Публикувано във вестник „Орбита“, брой 23/1974 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.